

TOM PHILLIPS

**PASKAPUHEEN
LYHYT HISTORIA**

TOTUUS

TAMMI

TOM PHILLIPS

TOTUUS
PASKAPUHEEN
LYHYT
HISTORIA

SUOMENTANUT ILKKA REKIARO

TAMMI

HELSINKI

Englanninkielinen alkuteos:

Truth – A Brief History of Total Bullsh*t

First published in 2019

by WILDFIRE,

an imprint of HEADLINE PUBLISHING GROUP

Copyright © 2019 Tom Phillips

The right of Tom Phillips to be identified as the Author of the Work has been asserted
by him in accordance with the Copyright, Designs and Patents Act 1988.

Suomenkielinen laitos © Ilkka Rekiaro ja Tammi 2020

Sitaatin Michel de Montaignen *Esseistä* ("Valehtelijoista") on suomentanut Renja Salminen.

TAMMI ON OSA WERNER SÖDERSTRÖM OSAKEYHTIÖTÄ

ISBN 978-952-04-1223-4

PAINETTU EU:SSA

*Omistettu vanhemmilleni,
jotka aina tähdensivät minulle totuuden arvoa.*

Joskin äkkäsin lopulta, että hammaskeiju olittekin te.

Joulupukki on hyvin äkäinen, kun saa kuulla teidän valehdelleen.

”Kulttuurimme hätkähdyttävin ristiriita on se,
että me väitämme kunnioittavamme totuutta
mutta emme käytännössä piittaa siitä.”

VILHJALMUR STEFANSSON, *ADVENTURES IN ERROR*, 1936

Tekijän saate

Tämä kirja kertoo asioista, jotka eivät ole totta. Ilmeisistä syistä tämä on merkinnyt sitä, että olen elänyt vuoden ajan lähes jatkuvan ahdistuksen vallassa.

Kirjassa käsitellään historiaa, ja historia on parhaimmillaankin häilyvää, koostuuhan se tilapäisistä totuuksista, puolitotuksista ja suoranaisista myyteistä. Edellisessä kirjassani käsittelin munauksia ja kirjoitin: mahdollisuus, ettei tässä mokia käsittelevässä kirjassa olisi yhtään mokaa, on suoraan sanoen minimaalisen pieni. (Ja niitä onkin sen jälkeen löytynyt muutama, joskaan yksikään ei ole onneksi erityisen paha.) Jos munauksista kirjoittaminen tuntui kohtalottarien hännäämiseltä, epätotuksien valitseminen seuraavan kirjan aiheeksi on kuin vetäisi maalivahdin pois kohtalottarien saatua pallon haltuunsa. Ja he tuskin potkaisevat ohi kahden metrin päästä. Sen verran hyvässä kuosissa he tällä haavaa ovat.

Eli kyllä, tähän kirjaan epäilemättä on jäänyt virheitä. Olen yrittänyt parhaani mukaan välttää niitä: tarkistamalla asiat toiseen ja kolmanteen kertaan, käyttämällä mahdollisuuksien mukaan alkuperäisiä lähteitä ja yrittämällä varoa ylitulkinnan ansoja. Kirjan loppuun kootut viitteet auttavat lukijaa tarkistamaan faktoja itse (suosittelen sitä lämpimästi). Mutta kaikesta huolimatta jotain on varmasti jäänyt huomaamatta. Virheiltä on mahdotonta välttyä – voimme ainoastaan yrittää minimoida ne, myöntää ne ja lieventää niitä. Se onkin yksi kirjan pääpointti. Jos lukija huomaa asiavirheen, vaikka pienenkin, toivon siitä

ilmoitusta osoitteeseen truth@tom-phillips.com. Listaan oikaisut kaikkien nähtäville osoitteeseen tom-phillips.com/mistakes-and-regrets/

Sisällys

JOHDANTO: TOTUUDENHETKI	13
1. VALEHTELEMISEN ALKU	23
2. VANHOJA VALEUUTISIA	47
3. VÄÄRIEN TIETOJEN AIKA	77
4. MAA	117
5. HUIJARIEN MANIFESTI	141
6. POLIITTINEN VALEHTELU	179
7. BISNESHUIJARIT	203
8. TAVALLISTEN IHMISTEN HARHALUULOT	225
YHTEENVETO: KOHTI TOTUUDENMUKAISEMPAA TULEVAISUUTTA	243
KIITOKSET	258
LISÄLUKEMISTA	259
VIITTEET	263

Johdanto:
TOTUUDENHETKI

Sinä valehtelet.

Odota! Älä sulje kirjaa. Se oli kamala aloitus – sori.

En suinkaan mollaa nimenomaan sinua. Etenkään jos selaillet tätä kirjaa kaupassa ostoaikeissa. Osta ihmeessä! Oikein viisas valinta! Osoitus siitä, miten fiksu sinä olet. Toisin sanoen sinussa ei ole yksilönä mitään, mikä tekisi sinusta poikkeuksellisen epäluotettavan tai saisi sinut valehtelemaan tavallista enemmän. (Paitsi jos satut olemaan ammattihujari. Siinä tapauksessa saatat tykätä neljännestä luvusta.)

Juttu on kuitenkin niin, että sinä olet paskanpuhujia, valehtelija ja melko varmasti väärässä sadoissa pienissä ja isoissa asioissa. Mutta siitä ei kannata ottaa siipeensä, koska – ja tämä on tärkeä seikka – kaikki muut ovat samanlaisia. Ja täydellisen rehellisyyden nimissä minä myös.

Tarkoitan yksinkertaisesti sitä, että me ihmiset uimme päivittäin hevonkukun, puolitotuuksien ja suoranaisten perättömyyksien meressä. Me valehtelemme ja meille valehdellaan. Sosiaalinen elämämme edellyttää jatkuvaa pienten valkoisten valheiden virtaa. Poliitikot, media, markkinoijat ja monet muut johtavat meitä koko ajan harhaan, ja asian tekee ongelmalliseksi se, että se tehoaa: meitä on helppo höynäyttää taidokkaalla valheella. Salakavalimpia valheita lienevät ne, joita kerromme itsellemme.

Juuri nyt kaikkialla näkyy varoituksia siitä, että elämme ”totuudenjälkeistä” aikaa. Oxfordin englannin kielen sana-

kirja kruunasi adjektiivin *post-truth* vuoden sanaksi 2016, ja seuraavana vuonna Isossa-Britanniassa ilmestyi samana päivänä peräti kolme *Post-Truth*-nimistä kirjaa. Poliitikot tuntuvat vääristelevän totuutta ja suoranaisesti valehtelevan entistä häpeämättömämmin. Meille kerrotaan, että suuri yleisö on saanut kyllikseen asiantuntijoista. Internet on tehnyt seuraelämästämme väärien tietojen taistelutantereen, jossa on yhä vaikeampi olla varma, onko Jeff-setä todellinen henkilö vai venäläinen botti.

Oikeastaan on aika helppo nähdä, miksi nykyisin ajatellaan, että pyristelemme totuutta vastaan aivan erityisellä tarmolla. Tässä on yksi helppo esimerkki: Yhdysvalloilla on nyt presidentti, joka puhuu palturia päivittäin – tai ehkä se ei edes ole palturia. Kenties hän ei tiedä, mikä on totta, eikä välitä ottaa selvää. Lopputulos on karkeasti sama. *Washington Postin* faktantarkistustiimin mukaan presidentti Trump on tätä kirjoitettaessa esittänyt 10 796 ”perätöntä tai harhaanjohtavaa väitettä” virkaanastujaisistaan lähtien 869 päivänä¹, ja takana on ”ennennäkemätön vilpin vuosi”².

Keskiarvoksi tulee yli kymmenen perättömyyttä päivässä, ja hänen epärehellisyytensä tahti näyttää vain kiihtyneen. Hän ylitti 5 000 valheen rajan erityisen kiivaan hevonnakkumyrskyn myötä 7.9.2018, jolloin hän *Postin*³ mukaan esitti 120 minuutin sisällä peräti 125 perätöntä tai harhaanjohtavaa väitettä eli ylitti valhe per minuutti -kattonopeuden. Se ei ollut hänen epärehellisin päivänsä, vaan tuon kyseenalaisen kunnian on saanut 5.11.2018, jolloin *Post* laski välivaalien aattona kolmessa vaalitulaisuudessa yhteensä 139 epätarkkaa väitettä.

Myönnettäköön, ettei tämä ole normaalia. Mutta tarkoittaako se, että me elämme totuudenjälkeistä aikaa? Minä väitän: ei.

Väitettä ei pidä ymmärtää väärin. En yritä saada sinua vakuuttuneeksi, että nykymaailmassa ei muka maistuisi sata tuhatta erilaista hevonneen makuviivahdetta. Niitä todella on niin paljon! Mutta on ongelmallista sanoa meidän elävän totuudenjälkeistä aikaa, koska se merkitsisi, että jossain historian vaiheessa vallitsi ”totuuden aikakausi” ja että se on nyt jäänyt menneisyyteen.

Valitettavasti sellaisesta aikakaudesta on lievästi sanoen heikosti näyttöä. On suoraan sanoen älytöntä ajatella, että joskus ennen elettiin tunnontarkan rehellisyyden aikaa ja omistauduttiin antaumuksellisesti totuudelle ja todisteille.

Kyllä, nykyisin on liikkeellä valtavasti pötypuhetta. Me kaikki kartutamme sitä jollain tavalla, pienessä tai suuressa määrin. Olemme kaikki joskus välittäneet eteenpäin perättömän huhun ja napsauttaneet jaa- tai uudelleentviittaa-kuvaketta tarkistamatta asian todenperäisyyttä, koska kyseinen asia on vedonnut meidän henkilökohtaiseen ennakkoasenteeseemme.

Mutta vastaväitteistä huolimatta on niin, että ihmiset ovat olleet tällaisia hyvin, hyvin pitkään.

Tämä kirja käsittelee juuri sitä: totuutta ja kaikkia niitä neuvokkaita keinoja, joita ihmiskunta on historian kuluessa keksinyt voidakseen ummistaa silmänsä totuudelta. Sillä tässä asiassa ei ole mitään uutta. Donald Trump ei suinkaan ole ensimmäinen poliitikko, joka suihkuttaa perättömyyksiä kaikkiin ilmansuuntiin kuin risa nurmikkosadetin. Väärien ja varmistamattomien huhujen levittäminen henkilöltä toiselle on aina onnistunut ilman Facebookiakin. Niin kauan kuin on ollut mahdollista pistää rahoiksi ja on ollut höynäytettäviä ihmisiä, joilta lypsää rahaa, on myös löytynyt niitä, jotka ovat valmiit taivuttamaan totuutta saadakseen ihmiset kaivamaan kuvettaan.

Totuuden tarkka määrittely ei tietenkään ole koskaan ollut niin helppoa kuin moni saattaisi luulla. Lisäksi on otettava huomioon muita kysymyksiä: Mistä valheet juontuvat? Onko vilpillisyys yksi kaikkien ihmisten ja yhteiskuntien peruspiirre? Ovatko ihmiset ainoat valehtelevat eläimet? Näihin kysymyksiin yritämme paneutua ensimmäisessä luvussa **Valehtelemisen alku**, jossa tarkastellaan valheen ja hevonkukun välisiä vivahde-eroja ja tutustutaan siihen yllättävään seikkaan, että valheita on muunkin värisiä kuin valkoisia. Lisäksi pohditaan sitä pelottavaa realiteettia, että ihminen voi olla paljon useammalla tavalla väärässä kuin oikeassa.

Tiedotusvälineet ovat useiden satojen vuosien ajan olleet yksi tärkeimmistä maailmaa koskevan tiedon lähteistä. On sanottu, että journalismi on historian ensimmäinen luonnos, mutta kuten tuonnempana näemme, se on usein ollut kamalan huono luonnos, sellainen, joka saa editorit repimään hiuksia päästään. Toisessa luvussa nimeltä **Vanhoja valeuutisia** tarkastellaan kyltymätöntä uutisnälkäämme ja tavataan kuollut mies, joka ei ollut kuollut, ja huomataan, että nykyinen huolemme uutislähteiden epäluotettavuudesta ja informaatioähkystä ei ehkä olekaan niin uusi asia kuin kuvittelemme.

Niin pienestä kuin uutisbisnes alkoikin, se ei pysynyt pienenä pitkään vaan kasvoi liiketoiminnaksi, joka muokkasi voimakkaasti yhteiskuntaa ja maailmankuvaamme. Tämä ei kuitenkaan merkitse parempaa luotettavuutta. Vuoden 1835 suuresta kuuhuijauksesta (jossa *New York Sun* aiheutti valtakunnallisen sensaation julkaisemalla täysin sepitteisen artikkelisarjan siitä, kuinka kuuluisa tähtitieteilijä sir John Herschel oli löytänyt Kuussa asuvan kehittyneen kulttuurin) perättömiin kylpyammejuttuihin, Hitlerin päiväkirjoi-

hin ja Lontoon Croydonissa vaanineeseen pahamaineiseen kissojen sarjamurhaajaan moni maailman tapahtumista lukemamme uutinen on ollut potaskaa. Näitä asioita tarkastelemme kolmannessa luvussa **Väärin tietojen aika**.

Olemme erehtyneet paitsi maailman tapahtumista myös siitä, millainen planeetta Maa on. Neljännessä luvussa **Maa** luodaan muutaman vuosisadan mittainen katsaus niin sanoakseni ”luovaan” maantieteeseen. Iso vuoristo, jota ei ollut olemassakaan, epäuskottavat tarinat tarumaista ja löytöretkeilijät ja tutkimusmatkailijat, jotka eivät ole edes käyneet kuvailemissaan paikoissa – nämä ovat esimerkkejä siitä, miten karttojamme on muokattu sen pohjalta, että perinteisesti on ollut hyvin vaikea käydä tarkistamassa, millaista jossain kaukana maapallon toisella puolella on.

Tätä seikkaa käytti hyväkseen kaikkien aikojen kenties suurin huijari – mies, joka veti höplästä kokonaista maata keksimällä toisen maan. Hän on vain yksi niistä pikkukonnista ja suurista haaveilijoista, jotka tapaamme seuraavassa luvussa **Huijarien manifesti**. Siinä tarkastellaan sammumatonta kiinnostustamme petkuttajiin. Ensimmäinen tunnettu hyväuskoisten huiputtaja oli William Thompson. Lisäksi tutustutaan huijariin, joka sahasi silmään neuvosto-byrokratiaa sen omassa pelissä, ja ranskalaiseen naiseen, joka eli salaperäisen kassakaapin tuntemattoman sisällön avulla kissanpäiviä kymmeniä vuosia. Näiden uskomattomimpien huijareiden kohdalla kysymme: kuinka suuri osa oli petosta ja kuinka paljon he uskoivat itse todeksi?

Poliitikot valehtelevat, kaikkihan sen tietävät. Maidemme suuret johtajat eivät ole meille aina rehellisiä. Väite ei välttämättä pidä paikkaansa kaikkien poliitikkojen kohdalla, mutta valtioiden johtamisen epätotuudet ovat ansainneet oman lukunsa, joka saakoon nimekseen **Poliittinen**

valehtelu. Siinä tarkastellaan poliittisen petoksen häpeällistä taitoa kiepsautuksista salaliittoteorioihin ja epäonnistuneista salailuista sota-ajan propagandaan.

Aina kun voi tienata rahaa, löytyy joku, joka on valmis vääristämään totuutta päästäkseen siihen käsiksi. Luvussa **Bisneshuijarit** käsittelemme kahta isoa pahista: liike-elämää ja terveydenhoitoa. Kaupankäynti on kautta historian perustunut pieniin ja isoihin huijauksiin alkaen Ea-nasirista, Kaksoisvirranmaassa toimineesta kuparikauppiaasta, joka otti asiakkailta rahat, mutta ei toimittanut heille lupaamaansa kuparia (mistä virisivät historian ensimmäiset tunnetut kuluttajien valituskirjeet) ja jatkuen Whitaker Wrightiin, joka 1800-luvulla ansaitsi huijauksillaan omaisuuden. Ja tapaamme kuuluisia puoskareita, muun muassa pahamaineisen ”vuohenrauhasvälskärin” – uuden tiedotusvälineen uranuurtajan, jolla oli poliittisia ambitiesiä ja joka rikastui siirtämällä impotenteille miehille kirurgisesti pukinkiveksiä – ja miehen, joka teki nimensä kuolemattomaksi keksimällä vahingossa hypnotisoinnin yrittäessään tehdä jotain aivan muuta.

Kirjan tuossa vaiheessa olemme tavanneet monta historian vaikuttavinta valehtelijaa. Mutta on turha tuudittautua ajatukseen, että valehtelijat olisivat ainoa ongelmamme. Nimittäin kun me ihmiset kokoonnumme yhteen, olemme hyviä sepittämään myyttejä tyhjästä. Luvussa **Tavallisten ihmisten harhaluulot** nähdään, miten maniat, moraaliset paniikit ja joukkohysteria saavat meidät uskomaan aivan naurettaviin asioihin, muun muassa Isossa-Britanniassa kummitteleviin aaveilmalaivoihin, siihen hämmästyttävän yleiseen väitteeseen, että miesten peniksiä yritetään varastaa, hirviöihin Amerikan mäntymetsissä ja noitiin, joita kirjaimellisesti vainottiin. Kun on kyse totuuden

kunnioittamisesta, olemme ilmeisesti oma pahin viholisemme.

Viimeinen luku on nimeltään **Kohti totuudenmukaisempaa tulevaisuutta**, jossa kysymme: mitä tälle asialle on tehtävissä? Jos valheita ja hevonkukkuja on ollut olemassa läpi historian, mitä se tarkoittaa tiedontuottajien kannalta – luonnontieteiden, historian ja kaikkien muiden alojen, joilla yritetään selvittää luotettavaa tietoa maailmasta? Onko meidät tuomittu elämään väärin tietojen sumussa vai onko tehtävissä jotain, jotta pääsisimme hieman lähemmäksi kohti vilpittömyyttä?

Tämä kirja vie sinut pikataipaleelle muutamaan historian poskettomimpaan valheeseen, pöyristytävimpään paskapuheeseen ja pinttyneimpään perättömyyteen. Monet kirjan valheet ovat vaikeita uskoa – mutta joku on ne aikoinaan uskonut. Kirjan lopussa ymmärrät, miksei historiassa ole ikinä ollut totuuden aikakautta, ja sinulle on muodostunut käsitys siitä, miten mainion monenlaista hevonkukkuja me ihmiset olemme onnistuneet keksimään. Suoraan sanoen: tämä kirja tekee sinusta paremman, fiksumman ja viehättävämmän ihmisen.

Ihan totta. En kai minä sinulle valehtelisi.

1

VALEHTELEMISEN
ALKU

Tämä on kirja totuudesta – tai tarkemmin sanoen asioista, jotka eivät ole totta.

Valitettavasti tästä seuraa, että ennen kuin päästään perehtymään aiheeseen, on mietittävä hiukan sitä, mitä totuus oikein on. Ja ennen kaikkea sitä, mitä se ei ole.

Juttu on niin, että tämä kaikki mutkistuu hämmästyttävän pian, koska ihminen voi olla niin monella tavalla väärässä. Joillekuille tämä ehkä tulee yllätyksenä. Moni meistä otaksuu, että on olemassa vain totuus ja epätotuus, oikein ja väärin, ja että ne on helppo erottaa toisistaan. Ikävä kyllä asia ei ole niin yksioikoinen. Totuuden ja sen vastakohtien luonnetta pohtineet ovat kautta historian tehneet kerta toisensa jälkeen saman johtopäätöksen: ihmisellä on vain rajoitettu määrä mahdollisuuksia olla oikeassa, mutta hän voi olla lähes rajattoman monella tavalla väärässä.

”Totuudella on vain yksi isä, mutta valheet ovat tuhannen miehen äpäriä ja niitä siitetään kaikkialla”,¹ valitti englantilainen näytelmäkirjailija Thomas Dekker (1572–1632) vuonna 1606. Ranskalainen filosofi Michel de Montaigne (1533–1592) kirjoitti esseessä ”Valehtelijoista”: ”Jos valheella, kuten totuudella, olisi vain yhdet kasvot, olisimme paremmassa asemassa... mutta totuuden nurjalla puolella on sata tuhatta hahmoa ja rajaton liikkuma-ala.”

Tämä kirja on yritys esitellä muutama noista sadasta tuhannesta hahmosta.

Meidän aikamme ei suinkaan ole ensimmäinen historian kausi, jolloin totuus ja sen puute on noussut puheenaiheeksi. Euroopan historiassa on peräti kahden vuosisadan jakso, joka tunnetaan ”teeskentelyn aikana”, koska valehtelu oli silloin hyvin yleistä. Uskonriidat riepottelivat maanosaamme 1500-luvulta alkaen, ja kaikki joutuivat suojautumaan valheellisen naamion taakse pysyäkseen hengissä.

Machiavelli teki niin usein poliittista vilunkia, että hänen nimeään käytetään edelleen (sangen epäoikeudenmukaisesti) kuvaamaan sellaista juonittelua. Hän kirjoitti 1521: ”En ole pitkään aikaan sanonut, mitä uskon, enkä edes usko mitä sanon, ja jos sattuisin puhumaan totta, kätken totuuden niin moniin valheisiin, että sitä on vaikea löytää.”² Ollaanpa rehellisiä – meillä kaikilla on ollut tuollaisia työpäiviä.

Valehtelu on vaivannut ihmistä kautta historian niin kovasti, että on keksitty huomattavan monia keinoja valehtelijoiden paljastamiseksi. Muinaisen Intian Veda-kirjoissa suositettiin ruumiinkieleen perustuvaa menetelmää ja todettiin, että valehtelija ”ei vastaa kysymyksiin tai vastailee vältellen; hän puhuu hölynpölyä, kaivaa isovarpaalla maata ja häntä puistattaa; hänen kasvonsa ovat oudon väriset; hän hieroo hiusjuuria sormillaan; ja yrittää kaikin keinoin lähteä talosta...”³ Muutama vuosisata myöhemmin Intiassa oli käytössä painoon perustuva metodi: valehtelijaksi syytetty laitettiin varsivaa’an kuppiin ja toiseen kuppiin pantiin täsmälleen saman verran painoa. Sitten syytetty astui vaakakupista, vaa’alle pidettiin lyhyt puhe, jossa sitä kehoitettiin paljastamaan totuus, ja syytetty astui takaisin kuppiin. Jos hän oli aiempaa kevyempi, hänet todettiin syyttömäksi. Jos hän painoi saman verran tai enemmän, hän oli syyllinen.⁴

(On mielenkiintoista, että tässä painon ja totuuden välinen suhde katsotaan täysin päinvastaiseksi kuin monissa Euroopan okkultistien oikeudenkäynneissä: Intiassa keveys yhdistettiin syyttömyyteen, Euroopassa sen sijaan odottamaton keveys saattoi riittää noituudesta syytetyn tuomitsemiseen. Intialainen menetelmä on harvinainen myös sikäli, että se on vahva argumentti alleen laskemisen puolesta oikeudenkäynnin aikana.)

Muissa kulttuureissa suosittiin yksinkertaisempia ja suorempia menetelmiä valehtelijoiden paljastamiseksi, esimerkiksi tulikuumia hiilihankoja ja kiehuvaa vettä. Ei ole varmaa tietoa siitä, olivatko nämä menetelmät edellä mainittuja toimivampia.

Valheiden luokitteluun on jo kauan nähty vaivaa. Luokitus oli eräänlainen teologinen vastine BuzzFeed-listalle. Jo vuonna 395 kirkkoisä Augustinus tunnisti kahdeksan valhetyyppiä ja rankkasi ne pahimmasta lievimpään: uskonopetuksen valheet; muita vahingoittavat ja ketään hyödyttämättömät valheet; muita vahingoittavat mutta jotakuta hyödyttävät valheet; silkasta valehtelun ilosta kerrotut valheet; muiden miellyttämiseksi kerrotut valheet; ketään vahingoittamattomat valheet, jotka hyödyttävät jotakuta aineellisesti; ketään vahingoittamattomat valheet, jotka hyödyttävät jotakuta hengellisesti; ja ketään vahingoittamattomat valheet, jotka suojelevat jotakuta ”ruumiin tahraamiselta”.

Nykyisin valheet tietysti luokitellaan toisin ja jaottelu on sangen hienovaraista. Kaikki ovat kuulleet valkoisista valheista – harmittomista sosiaalisista sepitteistä, joiden tarkoitus on auttaa meitä tulemaan juttuun keskenämme niin ettemme tapa toisiamme – mutta tiesitkö, että valheita on muunkin värisiä? Keltainen valhe kerrotaan häpeän,

pelkuruuden tai epäonnistumisen salaamiseksi: ”Läppärini kaatui ja hävitti raportin, jonka lupasin saada valmiiksi tänään.” Sininen valhe on edellisen vastakohta: valehtelija vähättelee saavutuksiaan vaatimattomuuttaan (”Ei siitä raportista kannata minua kehua, Cathy sen suurimmaksi osaksi kirjoitti”). Punaiset valheet saattavat olla mielenkiintoisin laji: ne kerrotaan yrittämättä huijata kuulijoita. Puhuja tietää valehtelevansa ja kuulijat tietävät hänen valehtelevan, ja puhuja tietää että kuulijat tietävät. Tarkoitus ei ole johtaa ketään harhaan vaan viestittää kuulijoille jotain, mitä ei voida sanoa ääneen (esimerkiksi ”haistakaa paska” tai lievemmin ”eiköhän teeskennellä porukalla, ettei niin tapahtunut”). Tästä sopii esimerkiksi pariskunta, joka kiistää naapureilleen riidelleensä edellisiltana, vaikka tietää kaikkien kuulleen.

Usein sanotaan, että valhe ehtii kiertää maapallon toiselle puolelle, kun totuus vasta vetää kenkiä jalkaan. (Vaikeampi kysymys on, kuka tämän sutkauksen keksi. Usein keksijäksi mainitaan Mark Twain tai Winston Churchill tai Thomas Jefferson tai joku muu henkilö, johon monet lentävät lauseet on liitetty. Nämä väitteet ovat tietenkin valheita. Kyseisen viisauden saattoi ilmaista eri muodossa irlantilainen satiirikko Jonathan Swift, joka kirjoitti vuonna 1710, että ”valhe lentää ja totuus tulee ontuen perässä”.)

Kuka tämän lentävän lauseen sitten keksikin, pitää taatusti paikkansa, että hevonkukku leviää hämmästyttävän, jopa pelottavan nopeasti, kuten tiedät, jos olet joskus yrittänyt kumota huhuja internetissä – se on itse asiassa minun leipätyötäni, joten tiedän mistä puhun.

Mutta todellisuudessa totuus ei häviä epätotuudelle niinkään faktan ja fiktion nopeuseron takia eikä edes totuuden väärän jalkinevalinnan takia vaan koska valheita on tarjolla

ON TOTUUDEN AIKA

**Kirja totuudesta – ja kaikista nerokkaista tavoista,
joilla ihmiset ovat läpi historian onnistuneet
välttelemään sitä.**

Sanotaan, että elämme ”totuudenjälkeistä aikaa”: Yhdysvaltain presidentti puhuu puppua päiväpohjalta, internet on tehnyt elämästä informaatiotosodankäyntiä eikä asiantuntijoihin enää luoteta. Mutta onko mitään toden puhumisen kulta-aikaa koskaan ollutkaan?

Työssään faktantarkistusorganisaatio Full Factissa Tom Phillips joutuu ruotimaan paskapuheita joka päivä. Tässä kirjassa hän kertoo, miten ihmiset ovat kautta historian valehdelleet niin toisilleen kuin itselleenkin, ja esittää tärkeän kysymyksen: miten ihmiskunta voi siirtyä kohti totuudellisempaa tulevaisuutta?

